

Václavu Riedlovi, řediteli základní školy z bezmála pětitisícového městečka Habartov na Sokolovsku, v posledních letech přibývají nové a nové starosti – podobně jako jeho kolegům z většiny škol v Karlovarském kraji. Jeho žáky nemá kdo učit.

„Letos mi nepřišla ani jedna nabídka na pracovní místo na pozici učitel. Přitom bych na příští rok opravdu potřeboval dva lidi. Navíc musím nabízet volná pracovní místa i na pozice, které jsou fakticky obsazené lidmi bez pedagogického vzdělání,“ líčí ředitel Václav Riedl.

V jeho škole se v malém měřítku, ale intenzivně odehrává to, co ukázala čerstvá analýza ministerstva školství: učitelský sbor stárne a volná místa je stále těžší obsadit.

„Starší učitele máme hlavně na prvním stupni, na druhém máme zase jinou potíž – asi polovina sboru nemá pedagogické vzdělání. Učí tedy lidé s maturitou, s ekonomickým vzděláním. Někteří si školu dodělávají. Ale opravdu nám kvalifikovaní učitelé nestojí před školou frontu,“ popisuje Riedl.

Hledá proto způsoby, jak lidi přilákat. Shání peníze na bonusy nebo příspěvky pro uchazeče, s městem dojednává nabídku obecních bytů. V nedalekém Chebu dokonce učitelé začínají chybět tak naléhavě, že je chce město nalákat kromě ubytování i na stotisícový náborový příspěvek.

Ačkoliv je situace v Karlovarském kraji nejalživější, s tím, že v následujících letech budou školy postupně opouštět početně silné ročníky učitelů a bude složité je nahradit, se bude muset vypořádat celé Česko.

„Učitelé důchodového věku ze školství postupně odchází a absolventů s pedagogickým vzděláním, zejména v učitelských oborech, je v současné době ve vzdělávací soustavě nedostatek,“ píše ministerstvo ve zmíněné zprávě, která zkoumala stav učitelského sboru. Celkově na školách chybí bezmála šest tisíc učitelů a tento počet se v průběhu pěti let může téměř zdvojnásobit.

„Mnohé školy si tak v dnešní době nejspíše nemohou učitele vybírat a snaží se alespoň o to, aby zájemce o místo učitele splňoval zákonem stanovenou kvalifikaci a byl ochoten toto zaměstnání vykonávat. Ani takoví učitelé však nejsou vždy na trhu práce k dispozici, o čemž vypovídají, zejména pak v některých krajích, vyšší podíly učitelů bez kvalifikace,“ uvádí dále ministerstvo.

Průměrný věk učitele v mateřské, základní, střední a vyšší odborné škole je dnes 47,2 roku. Největší problémy v tomto ohledu mají střední školy. Zejména ty odborné, kde u některých předmětů dosahuje průměrný věk kantora 55 let.

Na základních školách a středních školách se všeobecným zaměřením nejstarší část sboru tvoří učitelé fyziky a matematiky. Nejvíce ohrožený vlnou odchodů je právě Karlovarský kraj.

„To, že učitelé stárnou, ještě nutné nemusí být potíž z hlediska jejich kvality. Je to problematické z hlediska kvantity, protože nám nějaké množství odejde do důchodu, a my je nemáme kým nahradit,“ upozor-

ňuje odborník na vzdělávání Martin Kozel z projektu Učitel naživo. „Znám celou řadu učitelů staršího věku, kteří jsou skvělí, a také mladé, kteří vyhořívají. A i naopak,“ podotýká Kozel.

Na srovnání dovedností starších a mladších učitelů se nedávno zaměřila studie think tanku IDEA. „Většina učitelů je starších. Je to hodně intelektuálně homogenní skupina oproti běžné populaci. Na vysoké školy šlo kolem roku 1989 deset procent lidí, pár procentních bodů vyhodili, zůstala tam intelektuální špička země a mezi nimi byli i učitelé. Dnes vysokou školu vyzkouší polovina lidí a na pedagogiku často nejdou ti nejlépe disponovaní,“ popisuje spoluautor studie, ekonom Daniel Műnich.

Mladí učitelé se podle něj velmi liší ve svých schopnostech, zejména ve čtenářské gramotnosti. „Podle mě to potvrzuje, že ve školství je u mladých učitelů mix skvěle disponovaných nadšenců, například ze skautských oddílů, kteří to považují za svůj úděl, jdou tam bez ohledu na cokoli, ale je tam také velká skupina lidí, na které nic jiného nezbylo a jdou do školství, i když tam jsou menší platy,“ doplňuje Műnich.

FYZIKÁŘI NEJSOU

Velká poptávka po učitelích se podle ministerské analýzy týká hlavně takzvaných velkých oblastí výuky (učitelé v mateřských školách a na 1. stupni základních škol) a matematiky, angličtiny, českého jazyka a literatury a fyziky.

„Nejohroženějším druhem“ jsou právě fyzikáři. Data totiž ukazují, že tento předmět v průměru vyučují kantoři starší padesáti let hned v jedenácti ze čtrnácti krajů na středních školách a ve čtyřech krajích na druhém stupni základních škol.

U středních odborných škol je situace ještě křiklavější. Oblastí, které vyučují v průměru více než 50letí učitelé, je sedm z jedenácti zkoumaných. Vedou obory strojírenství a strojírenská výroba a elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, které učí v průměru 55letí učitelé.

Ani další obory na tom nejsou o moc lépe. Pod již zmíněný celostátní průměr 47 let se dostaly pouze obory umění a užité umění a informatické obory. Věková skladba se v regionech různí. Podle dat jsou například v Praze „starší“ učitelé matematiky na základních školách, na Plzeňsku zase češtináři na středních školách.

Ačkoliv politici nebo podnikatelské svazy dlouhodobě mluví o nutné podpoře řemesel a obecně technického vzdělání, ve skutečnosti je na tom tato část školství nejhůř. Obecně platí, že nejvíce nezaměstnaných je mezi méně kvalifikovanými lidmi. Velký problém odhalují i data ministerstva školství, kdy na středních odborných školách vyučují nejstarší kantoři.

„Systematicky se ignoruje oblast mistrů odborné přípravy. Říká se, jak je strašně důležité učňovské a manuální vzdělávání, ale u nás to vlastně nemá moc kdo učit, ti lidé jsou často hodně staří. Je pro ně těžší pracovat s novými technologiemi, nemají ambici jít do terénu. U těch-

Učitelství sice patří mezi nejdůležitější profese, česká realita tomu ale příliš neodpovídá.

České školství se potýká s vážným problémem. Učitelství kdo učit. V některých krajích už nyní stojí za katedrou přes

Z českého učitele druh a vzácné

lovarský kraj (2,1 %)“ konstatuje v analýze ministerstvo školství.

TVOŘIVĚJŠÍ ODCHÁZEJÍ

Proč se tedy mladí učitelé do škol nehrnou? „Když to řeknu neekonomicky, profese nemá prestiž. Když to řeknu ekonomicky, tak chybí finanční motivace, není tam možnost kariérního růstu, není prostor pro ocenění schopností a nadšení. Všichni učitelé mají víceméně stejnou mzdu,“ popisuje Műnich s tím, že rozdíl mezi ohodnocením začátečníka a kantora s patnáctiletou praxí je malý.

„Podíl odměn je navíc minimální. Je ještě menší, než je obecně ve veřejném sektoru. Když jde učit nadšený člověk, tak musí být smířený s tím, že nedostane v podstatě o nic víc než ostatní, že ho nečeká žádná závratná kariéra,“ dodává ekonom. Popisuje také, že řada učitelů je zavalena zbytečnou administrativou, což dále zmenšuje chuť učit.

Podobně vnímá problém i Tomáš Feřtek z organizace Eduin zabývající se vzděláváním. „Z profese odcházejí

Kurz v Austrálii mi paradoxně v práci učitelky pomohl víc než studium na pedagogické fakultě. Tam se totiž tomu nejdůležitějšímu – didaktice a způsobu, jak učit – věnuje minimum času.

Kateřina Kyselá
začínající učitelka

FOTO: FOTOLIA

sbor výrazně stárne a hrozí, že nebude mít 10 procent lidí, již k tomu nemají kvalifikaci.

je ohrožený zboží

ti tvořivější, kvůli poměrům na školách i platovým podmínkám," popisuje pro Deník N. „Důvod je i v tom, že svět práce a pracovních příležitostí se za posledních 20 let zásadně proměnil, ale svět, jak vypadá práce ve školách, se změnil daleko méně. Spousta lidí by možná chtěla pracovat ve škole, ale ne v té škole, jak většinou vypadá," doplňuje.

Zajímavý pohled nabízí i čerstvá učitelka Kateřina Kyselá, která patří mezi nadšence, již se do výuky vrhli s chutí. Podobně tomu bylo i u jejích spolužáků z pedagogické fakulty. Na přednáškách se ale často setkávali s varováním vyučujících, že se v praxi neuplatní, že nenajdou ve školách místo.

„Takový byl náš dojem. Že máme špatnou oborovou kombinaci, že neseženeme práci," popisuje mladá žena, která vystudovala kombinaci občanská výchova a zeměpis, a po ročním pobytu v Austrálii začala pracovat na pražské základní škole jako učitelka angličtiny.

„Kurz v Austrálii mi paradoxně v práci učitelky pomohl víc než stu-

dium na pedagogické fakultě. Tam se totiž tomu nejpodstatnějšímu – didaktice a způsobu, jak si poskládat hodinu a jak učit – věnuje naprosté minimum času," podotýká Kyselá.

I přes varování nakonec její spolužáci práci našli. „Myslím si, že za stárnutím učitelského sboru často stojí neochota některých ředitelů přijímat mladé vyučující, pravděpodobně z obav, že nemají žádnou praxi," míní Kyselá a dodává, že mladé učitele, hlavně ve větších městech, často trápí hlavně nízké platy.

NEJSOU LIDI

Stárnutí učitelského sboru není to jediné, co školy pálí. Ministerská analýza upozorňuje i na to, že učitelé často neučí to, co vystudovali. Týká se to opět hlavně západu Čech, ale i okolí Prahy. A s odcházením dalších kantorů do penze se může situace zhoršovat. Podle dat ministerstva to 66,4 % škol považuje za významný, až kritický problém.

Již dnes ve školách pracuje podle dat ministerstva 6,6 procent lidí, kteří nemají vzdělání pro to, aby

mohli učit. Zákony s takovými výjimkami počítají. Škola „může zajišťovat výchovu a vzdělávání po nezbytnou dobu a v nezbytném rozsahu pedagogickým pracovníkem, který nespĺňuje předpoklad odborné kvalifikace, pokud prokazatelně nemůže tyto činnosti zajistit pedagogickým pracovníkem s odbornou kvalifikací", uvádí zákon o pedagogických pracovnících.

Právě zákon z roku 2014, jehož schválení předcházelo asi deset let poslanceckých dohadů, po učitelích vyžaduje pedagogické vzdělání v oboru. A podle řady odborníků striktní pravidla přispěla do jisté míry k tomu, že dnes učitelé chybí. Mnozí kantoři už se nechtěli kvůli „papíru" znova vracet do vysokých školních lavic a odešli raději jinam. „Na naší škole jsme třeba přišli o tři učitelky, které patřily mezi ty nejlepší. To dělá v naší malé škole čtvrtinu pedagogického sboru," podotýká Feřtek.

„Jediný člověk na škole, který uměl anglicky, nám zamával a odešel do místní jazykovky, protože nespĺnil kvalifikaci. Paní učitelka byla absolventka filozofické fakulty a nestála o to, aby jezdila na další vzdělávání. Další skvělá učitelka na prvním stupni si chtěla jakožto původně družinářka doplnit vzdělání, jenže se jí to nepodařilo," popisuje.

„Skončilo to tak, že nevylovila puk ze čtyř metrů z bazénu, protože měla srdeční vadu, a přestože pořád jezdila trénovat do Vlašimi, nakonec to nezvládla a neabsolvovala kvůli tomu studium. Odešla proto pracovat na obecní úřad. Když to viděla další skvělá kolegyně bez vzdělání, řekla, že to nehodlá absolvovat, a vrátila se jako vychovatelka do družiny," dodává odborník na vzdělávání. Odhaduje, že školy v posledních letech opustily tisíce učitelů, byť ne všichni byli kvalitní.

Největším nedostatkem patřičně připravených učitelů trpí Karlovarský a Středočeský kraj. Tam je ve školách přes dvanáct procent lidí, kteří nespĺňují kvalifikační kritéria, která žádá zákon. Podle dat ministerstva si téměř polovina z nich kvalifikaci nedoplňuje. Ve Středočeském kraji se nedostatek učitelů projevuje hlavně v souvislosti s nárůstem počtu obyvatel a nedostatkem kapacit ve školách. Karlovarský kraj se potýká s problémy ve všech zkoumaných ohledech.

Regionálními rozdíly ve školství by se měl stát podle odborníků vážně zabývat. „Veřejný vzdělávací systém má kompenzovat sociální a ekonomické znevýhodnění. Ty děti nemůžou za to, že se narodily rodičům v Karlovarském kraji. Škola je nejefektivnější nástroj, kterým může stát nerovnosti kompenzovat. Když děti opustí vzdělávací systém, tak už to moc nejde řešit nebo je to drahé. Snažit se řešit nízké vzdělání nebo třeba kriminalitu rekvalifikacemi je moc nákladné," popisuje pro Deník N ekonom Mních.

„Karlovarský kraj vyžaduje pozornost celé země, protože tu nechceme mít občany druhé kategorie. Ti, kterým se podaří získat vzdělání, z tohoto regionu odejdou. Nerovnosti země se tak postupně zvyšují," varuje.

Vláda na nedostatek učitelů reaguje návrhem ministra školství Roberta Plagy (za ANO). Ředitelé by měli mít větší možnosti přijmout i lidi, kteří nemají vystudovanou pedagogiku. Ti by měli povinnost si do tří let doplnit příslušné vzdělání. Konkrétně se to má týkat učitelů druhého stupně základních škol a středních škol.

„Tento návrh má za cíl otevřít vstup do profese učitele také kandidátům, kteří prošli odbornou přípravou v jiných oblastech vzdělávání a u nichž ředitelé škol v průběhu jejich započaté praxe shledají, že jsou pro povolání učitele vhodní," uvádí návrh zákona, který již prošel vládou.

Školství by se tak mohlo více otevřít i odborníkům, kteří mají v konkrétním předmětu praxi, sami ale učitelé nejsou. To však kritizuje Plagova předchůdkyně a poslankyně ČSSD Kateřina Valachová. „Učitelkou krizi je třeba řešit naprosto jinak než tím, že otevřeme brány škol pedagogickým amatérům. V Poslanecké sněmovně udělám všechno, aby návrh v dané podobě neprošel," napsala na Twitter Valachová.

„Za situace, kam jsme se dostali nezájmem a neschopností předjímat problémy, je toto řešení nouzovým taháním za brzdu. Reaguje na velmi akutní problém, který teď víceméně není možné řešit jinak. Neznamená to, že by to mělo být řešení na věky, měli bychom se konečně začít tomuto problému věnovat systematicky," komentuje návrh ministerstva Mních.

„Problém může napravit dlouhodobé zvyšování platů učitelů, kariérní řád, podpora dalšího vzdělávání, atraktivnost profese a snižování administrativy ve školství," vypočítává ekonom možná dlouhodobá řešení.

Stav učitelského sboru je podle Martina Kozla z projektu Učitel naživo důsledkem toho, že stát o učitele systematicky nepečuje.

„Neustále se zvyšují nároky na učitele, ale nezvyšuje se podpora. Učitelům přikládáme do batůžků nová a nová závaží, ale nikdo jim s tím nepomáhá. Zavádíme inkluzivní novely, což je naprosto v pořádku, ale neposkytujeme učitelům dostatečnou podporu. Klademe na ně náročný úkol a očekáváme, že jak dosud šli, půjdou dál a zvládnou větší závaží. Jenže oni jsou z toho nešťastní a neví si ve vzniklých situacemi rady," popisuje Kozel.

Východisko vidí nejen ve větší podpoře učitelů, ale i ředitelů, kteří určují, jak se bude učitelům i žákům na škole líbit. Kritizuje i další z návrhů ministerstva, jak se popasovat s nedostatkem učitelů – přidat zástupcům ředitelů vyučovací hodiny. „To opět omezí už tak dost malou kapacitu vedení školy věnovat se podpoře učitelů a žáků," varuje Kozel.

Kvalifikovanost a aprobovanost

Kvalifikovanost znamená, že učitel je podle zákona způsobilý učit. Může tak mít vystudovaný dvojbor biologie a zeměpis, své obory ale učit nemusí. Na jeho škole může být třeba nedostatek češtinářů, tak dělá češtinu.

Aprobovanost značí, že učitel učí předměty, které vystudoval.

ADÉLA SKOUPÁ
redaktorka

JAN TVRDOU
redaktor